

Попович Оксана Михайлівна,

ORCID ID: 0000-0002-0321-048X

доктор педагогічних наук,

доцент кафедри дошкільної та спеціальної освіти,

декан педагогічного факультету,

Мукачівський державний університет

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ІДЕЙ ГУМАНІСТИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ

PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE EDUCATORS OF PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN THE CONTEXT OF IDEAS OF THE HUMANISTIC EDUCATIONAL PARADIGM

У статті розкрито сутність гуманістичної освітньої парадигми, яка є важливою складовою професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, що передбачає першорядну увагу психологічному стану здобувачів вищої освіти, турботу про створення умов для всебічного розвитку особистості, що сприятимуть самовдосконаленню та розвитку критичного мислення. Розглянуто погляди науковців на проблему гуманізації освітньої підготовки майбутніх вихователів, формування та розвиток особистості майбутнього вихователя, формування його професійної компетентності для здійснення майбутньої ефективної професійної діяльності в сучасних закладах дошкільної освіти, формування пізнавальної самостійності, готовності до прогностичної діяльності та інноваційної педагогічної діяльності, формування професійно-етичної компетентності та професійної культури майбутніх вихователів. Виокремлено пріоритети гуманістичної освіти, принципи та шляхи їх реалізації, зокрема: максимально самостійне навчання здобувачів, зв'язок з життям та інтересами здобувачів, використання освітнього досвіду, навчання впродовж життя. Визначено структурованість підготовки майбутніх вихователів як невід'ємної частини культури та освіти, базової основи для формування освітніх, організаційних, рефлексивних, комунікативних умінь, що сприяють становленню педагогічної культури та майстерності майбутніх вихователів. Проаналізовано методологічні положення гуманістичної парадигми у процесі підготовки майбутніх фахівців, що передбачають: врахування унікальності особистості, скоригованих підходів для конкретного здобувача та конкретної освітньої ситуації; активну участь в освітньому процесі, оцінку та самооцінку отриманих результатів у процесі спільного проектування освітнього процесу, створення навчальних планів, вибору начальних дисциплін; використання індивідуальних можливостей при досягненні цілей підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти; осмисленість міжособистісної комунікації викладачів з майбутніми фахівцями для досягнення спільних цілей; забезпечення викладачами таких умов, які допоможуть здобувачам навчитися використовувати отримані знання, свій інтелект, емоції, інтуїцію для вирішення проблем, прийняття рішень чи пізнання світу, сформувати професійні компетентності та готовність до роботи в закладі дошкільної освіти.

Ключові слова: гуманістична освітня парадигма, освітній процес, професійна підготовка, професійна компетентність, майбутні вихователі, заклад дошкільної освіти.

The author of the article has revealed the essence of the humanistic educational paradigm, which is an important component of the professional training of future educators of preschool educational institutions, which provides the primary attention to the psychological state of applicants for higher education, care for creating conditions for the comprehensive development of the individual, which will promote self-improvement and development of critical thinking. We have considered the views of scientists on the problem of humanization of educational training of future educators, formation and development of the future educator's personality, formation of his/her professional competence for the implementation of future effective professional activity in modern preschool educational institutions, formation of cognitive independence, readiness for prognostic activity and innovative pedagogical activity, formation of professional and ethical competence and professional culture of future educators. The priorities of humanistic education, principles and ways of their implementation have been highlighted, in particular: the most independent learning of students, connection with the life and interests of students, the usages of educational experience, lifelong learning. The structured training of future educators as an integral part of culture and education, the basic foundations for the formation of educational, organizational, reflective, and communicative skills that contribute to the formation of pedagogical culture and skills of future educators have been determined. We have also analyzed the methodological provisions of the humanistic paradigm in the process of training future specialists, which include: taking into account the uniqueness of the individual, adapted approaches for a particular applicant and a particular

educational situation; active participation in the educational process, evaluation and self-assessment of the results obtained in the process of collaborative design of the educational process, creation of curricula, choice of primary disciplines; the usage of individual capabilities in achieving the goals of training future educators of preschool educational institutions; meaningful interpersonal communication between teachers and future specialists to achieve common goals; teachers' provision of conditions that will help applicants to learn to use the acquired knowledge, their intelligence, emotions, intuition to solve problems, make decisions or cognition of the world, to form professional competencies and readiness to work in a preschool educational institution.

Key words: humanistic educational paradigm, educational process, professional training, professional competence, future educators, preschool educational institution.

Постановка проблеми. Проблема професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти є актуальною, оскільки дошкільна освіта є первинною складовою української системи освіти, а фахівці цієї спеціальності покликані здійснювати якісну освіту, виховання та розвиток підростаючого покоління.

Професійна підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, є цілісним процесом засвоєння та закріплення загальних і спеціальних знань, умінь і навичок, що орієнтують їх на виконання професійних завдань та сприяють формуванню професійної компетентності. Відповідно, перед сучасними закладами вищої освіти постає вагомє завдання – формування та розвиток особистості майбутнього вихователя, якій властиві гуманність, творчість, духовність, і, звичайно – формування професійної компетентності, яка уможливить здійснення ефективної професійної діяльності в сучасних закладах дошкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Студіювали проблему гуманістичної освіти вітчизняні вчені І. Бех, Т. Поніманська, П. Скляр, Т. Уманська та ін. Зокрема, науковці акцентують увагу на основних цілях освітніх практик з метою заохочення критичного мислення тих, хто навчається. На їх думку, гуманістична парадигма підготовки майбутніх вихователів передбачає першорядну увагу психологічному стану здобувачів вищої освіти, а також пропонує створювати оптимальні умови навчання, що сприятимуть самовдосконаленню та розвитку критичного мислення.

Підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти представлена в дослідженнях науковців, серед яких: С. Бадер (ціннісно-смислові орієнтації майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у фаховій підготовці); В. Бенера (формування пізнавальної самостійності у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів засобами інтелектуальної гри); Г. Беленька (професійна компетентність вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах ступеневої підготовки); С. Гаврилюк (професійна підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних

закладів до педагогічної творчості); Н. Давкуш (підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до прогностичної діяльності); І. Дичківська (підготовка майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності); І. Жадленко (професійно-етична компетентність майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі фахової підготовки); К. Коновалова (професійна культура майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі фахової підготовки); Х. Шапаренко (самовдосконалення майбутніх педагогів дошкільної освіти) та ін.

Проаналізовані дослідження свідчать про актуальність та вагомість досліджуваної нами проблеми, адже політика держави стосовно реформування освіти педагогічних кадрів окреслюється ідеями щодо поглиблення змісту професійної освіти, гуманізації суспільства та підготовки майбутніх вихователів до роботи у нових соціальних, культурних та економічних умовах. Проблему забезпечення високої ефективності професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти не можна вважати дослідженою достатньою мірою.

Мета статті – дослідження гуманістичної освітньої парадигми як важливої складової професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Гуманістична парадигма – один з основних напрямків сучасних освітніх теорій і практик – суттєво впливає на розроблення теоретико-методологічних засад підготовки майбутніх педагогів, адже вона, на нашу думку, припускає, що навчання є природним бажанням і засобом самореалізації та розвитку можливостей здобувачів освіти; розуміння важливості процесу навчання та його результатів; посилення контролю над процесом навчання, який має бути заснований на спостереженні та вивченні; бажання вихователя бути взірцем для наслідування; заохочення тих, хто навчається, цим самим забезпечення безперервної мотивації у процесі навчання. За умов правильного застосування гуманістичної

освітньої парадигми в освітньому просторі, академічне навчання, інтелектуальне зростання та розвиток буде суттєво доповненим та покращеним.

Більшість науковців вважають, що з гуманістичної точки зору прикінцевою метою справжньої освіти є людський розвиток, особистісне зростання. Зосередження уваги на них значно покращить та підвищить як інтелектуальні, так і академічні досягнення; підготує майбутніх фахівців до участі в житті освітніх спільнот. Зважаючи на те, що люди мають природну схильність учитися, рости та розвиватися повною мірою, освіта є ефективною тоді, коли вона відповідає цій природній схильності.

Правильне застосування гуманістичної освітньої парадигми в освітньому просторі суттєво доповнить та покращить академічне навчання, інтелектуальне зростання та розвиток.

Видатним теоретиком гуманістичної освітньої парадигми був К. Роджерс [8]. За його переконанням кожна особистість прагне до особистісного зростання, прагне стати кращою. Цю тенденцію він назвав «тенденцією, що актуалізує» і використовував цю парадигму для підкріплення своїх ідей про освіту. Автор гуманістичної освітньої парадигми цілком доречно вважав, що педагоги у процесі підготовки фахівців вищої освіти можуть допомогти їм здобувачам підвищити самооцінку, розглядаючи їх в позитивному світлі. Так, К. Роджерс писав: «Мене дуже дратує думка про те, що студенти мають бути «мотивовані». На його думку, молода людина високою мірою внутрішньо мотивована, проте, значну частину її оточення складають проблеми. У процесі навчання студент прагне до відкриттів, прагне знати, прагне вирішувати проблеми. «Недоліком більшої частини освіти є те, що у дитини, яка провела кілька років у школі, ця внутрішня мотивація досить сильно слабшає» [8].

Гуманістична освітня парадигма професійної підготовки майбутніх педагогів вимагає поєднання когнітивного й афективного в освіті, турботу про міжособистісні умови для полегшення навчання, а отже, зміни у підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Для створення умов міжособистісного спілкування слід заохочувати та розвивати консультування чи індивідуальне навчання, враховуючи підходи гуманістичної освітньої парадигми [1].

Мета сучасної освіти в тому, щоб сприяти розвитку здобувачів вищої освіти задля досягнення самореалізації. Гуманістичні процеси описуються як ряд прогресивних змін, які оптимізують потенціал майбутніх вихователів напрямку

до закладених цілей, внутрішньої організації та нескінченної творчості.

Виходячи з цього, виокремлюють п'ять загальних цілей освіти, які ґрунтуються на гуманістичній освітній парадигмі:

1. Сприяти розвитку повністю функціонуючих, самореалізованих людських істот, здатних піклуватися про себе, інших та своє оточення.
2. Мотивувати навчатися впродовж життя.
3. Сприяти розкриттю захоплень, особливих талантів та здібностей тих, хто навчається.
4. Надати можливість здобувати знання та навички, необхідні для того, щоб студенти вміли приймати рішення та ефективно вирішувати проблеми.
5. Допомогти здобувачам освіти стати відповідальними громадянами світу, здатними зробити свій внесок у демократичне суспільство.

У системі дошкільної освіти склалася ситуація, яка підтверджує, що тільки компетентні, самоорганізовані та ініціативні фахівці, здатні самореалізуватися як у професійній, так і в особистій сфері, будуть конкурентоспроможними та більш затребуваними фахівцями. Це означає, що освітній процес має стати активним елементом домінуючого способу життя, а це, зазвичай, сприяє змінам у суспільній соціальній структурі, активізуючи значущість процесу освіти, адже вона є чинником і показником розвитку особистості та суспільства.

Освіта визначається взаємодією потреб особистості та суспільства. Це спосіб самореалізації та саморозвитку суб'єкта, що багато в чому передбачає його реальні та потенційні можливості в системі соціальних зв'язків, відносин і взаємодії.

Дослідниця М. Машовець [5], виокремлює низку характеристик, якими має володіти та постійно їх покращувати фахівець дошкільної освіти у подальшій професійній діяльності, а саме: «професійна спрямованість, педагогічний оптимізм, педагогічний такт, педагогічна рефлексія, емпатія, культура професійного спілкування, особистісні якості вихователя». М. Машовець наголошує, що не потрібно знецінювати особисті якості педагога як людини. Опанування зазначеними характеристиками обов'язково мають доповнюватися особистісними якостями [5, с. 341–342].

Зосередження уваги на професійній підготовці має вирішальне значення для розуміння майбутнього вихователя як особистості, яка професійно дбає про розвиток дітей, створення умов в освітньому середовищі, пов'язуючи наукові теорії зі своїм повсякденним досвідом і конкретним

контекстом. Це змінює погляд на вихователів, які реалізують освітні ідеї програм розвитку, навчання та виховання дошкільнят.

З цієї точки зору якісна підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти є процесом вирішення проблем, що ґрунтуються на професіоналізмі майбутніх педагогів, а не є доповненням, що застосовується лише деякими освітньо-професійними програмами підготовки у закладі вищої освіти.

На думку Беленької Г. В., стратегічними завданнями професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти є: наукова стратегія: вивчення потреб, мотивів студентів в оволодінні професією, врахування умов неперервної підготовки; науково-освітня стратегія: вивчення та моніторинг потреб суспільства в підготовлених фахівцях; експериментальне впровадження їхньої різнорівневої підготовки та вдосконалення її змісту [1; 2].

Готовність фахівців, на думку дослідників, характеризуються такими основними складниками: професійна готовність (знання психофізіологічних та індивідуальних відмінностей дітей; інформаційна обізнаність [4]; володіння педагогічними технологіями; застосування варіативності в освітньому процесі) та психологічна готовність (емоційне прийняття дітей з нейровідмінностями в розвитку; задоволеність власною педагогічною діяльністю [6]).

Назвемо також, які допомагають практичній реалізації зазначених принципів (таблиця 1).

Цілісність педагогічної системи, її розвиток, дозволяє розглядати підготовку майбутніх вихователів невід'ємною частиною культури та освіти, базовою основою для формування загально-навчальних, організаційних, рефлексивних, комунікативних умінь, що сприяють становленню педагогічної культури та майстерності майбутніх вихователів. У процесі підготовки майбутніх фахівців у закладі вищої освіти створюються сприятливі умови для зміни суб'єктами соціально-педагогічної взаємодії своїх життєвих позицій, установок, обставин; у тому числі здійснюється включення здобувача у соціально значущу творчу діяльність, що сприяє формуванню та підтримці прагнення змінити своє життя. Правильна мотивація до навчання робить навчання та викладання більш легким для розуміння та застосування, зважаючи на те, що психіка особистості нерозривно пов'язана з її діяльністю та зумовлена нею. В аудиторії майбутні вихователі беруть активну участь у практичному досвіді та отримують можливість пов'язати абстрактні ідеї та теорії з конкретними спостереженнями. Це допомагає їм глибше зрозуміти наукові парадигми та концепції.

Активна участь здобувачів в освітньому процесі та діяльності допомагає їм у застосуванні наукових знань у різних реальних професійних ситуаціях.

Таблиця 1

Пріоритети гуманістичної освіти

Принцип	Практична реалізація
Максимально самостійне навчання здобувачів	вибір здобувачами того, що вони вивчають, як вивчають і як демонструють свої результати навчання в максимально прийнятний спосіб (окремі здобувачі потребують більшого вибору, а інші – меншого); забезпечення обмежувального середовища (мінімальний рівень контролю, необхідний для створення позитивного (гуманістичного) досвіду навчання).
Зв'язок з життям та інтересами здобувачів	досліджуваний предмет (явище, річ, поняття) коли це можливо, або максимально можливо у певний спосіб має бути пов'язаним з життям чи інтересами здобувачів вищої освіти; творчі способи їх відображення викладачами, які підтримують гуманістичні цінності, в обов'язкових дисциплінах; вивчення вибіркового дисциплін, визначених у навчальних планах, які цікавлять здобувачів.
Використання освітнього досвіду	Включення емоцій, відносин, творчості, уяви, інтуїції та реальних життєвих проблем як частини людського досвіду в освітній досвід здобувачів освіти покращує навчання; взаємодія викладача та того, хто навчається, з метою вироблення та реалізації рішень, пов'язаних з певною проблемою, з комунікацією, що є реальною суб'єкт-суб'єктною взаємодією; забезпечення викладачами таких умов, які допоможуть здобувачам навчитися використовувати отримані знання, свій інтелект, емоції, інтуїцію для вирішення проблем, прийняття рішень чи пізнання світу, сформувати професійні компетентності та готовність до роботи в закладі дошкільної освіти.
Навчання впродовж життя	Результатом підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти має бути природне бажання продовжувати навчатися впродовж життя.

Актуалізація потенційних можливостей саморозвитку учасників освітнього процесу (здобувачі вищої освіти – викладач) здійснюється ефективніше, якщо студенти беруть участь у полісуб'єктному діалозі. У цьому механізмі простежується практично зреалізована співучасть суб'єктів освітнього процесу з метою знаходження у спілкуванні спільних поглядів на ту чи іншу проблему, поставлену викладачем, та забезпечення активності студентів.

Гуманістична парадигма у процесі підготовки майбутніх фахівців передбачає врахування таких методологічних положень:

- кожен здобувач вищої освіти – унікальна особистість, тому стандартні підходи до його навчання не завжди підходять та мають бути скориговані для конкретного студента та конкретної освітньої ситуації;

- здобувачам вищої освіти необхідно брати активну участь в освітньому процесі, оцінці та самооцінці отриманих результатів у процесі спільного проєктування;

- взаємодоповнюваність здібностей і спільність основних ціннісних установок забезпечує використання індивідуальних можливостей при досягненні цілей підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти;

- наявність осмисленої міжособистісної комунікації між майбутніми фахівцями, коли зусилля всієї групи буде спрямовано на досягнення спільних цілей [7].

Основними взаємопов'язаними функціями освітнього процесу є: планування, мотивація,

організація освітньої діяльності, партисипативна діяльність, контроль, корекція. Центральною функцією організації діяльності є систематичний обмін інформацією та особистісно-розвивальна взаємодія викладача та здобувача, заснована на принципах суб'єкт-суб'єктності та продуктивності, що є передумовою збагачення змісту підготовки, формування у здобувачів вищої освіти засобів професійної діяльності, створення необхідних установок, спрямованих на розвиток навичок креативного та критичного мислення, подальшу самоосвітню діяльність.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи вищезазначене приходимо до висновку, що головною рушійною силою закладу вищої освіти на засадах гуманістичної освітньої парадигми має бути мотивація зростання та навчання, яка закладена в кожній людині. Завдання особистості, яка приймає рішення, полягає в тому, щоб встановити організаційні умови та способи роботи, щоб здобувачі вищої освіти могли досягти своїх власних цілей, сприяючи спільно визначеним цілям закладу.

Ключовими позиціями гуманістичної освітньої парадигми є: просування здобувачів освіти до автономії та реалізації свого повного потенціалу; особистісне зростання через навчання; прагнення до свободи, гідності та розвитку потенціалу особистості; можливість здобувачів освіти контролювати здобуття освіти, яка орієнтована на них; забезпечення здобувачам освіти безпечного середовища у процесі навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Атрощенко Т. О., Попович О. М. Характеристика фахової компетентності як індикатора професійного становлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі* : зб. тез доповідей V всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (Мукачєво, 4 лист. 2022 р.). Мукачєво : МДУ, 2022. С. 97–101.
2. Беленька Г. В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу: [моногр.]. Київ: Університет, 2011. 320 с.
3. Беленька Г. В. Підготовка вихователів дітей дошкільного віку: вектор євроінтеграції. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2021. № 35 (1). С. 30–35.
4. Кадемія М. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології навчання: словник термінів. Львів : СПОЛОМ, 2009. 260 с.
5. Машовець М. А. Підготовка сучасного педагога дітей дошкільного віку в умовах мінливого соціуму. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 4(48). С. 339–347.
6. Поліщук О.М. Ресурси саморозвитку особистості. *Психологія саморозвитку особистості: збірник наукових праць*. Чернівці – Київ, 2016. 284 с.
7. Попович Оксана Теоретико-методологічні засади формування соціальної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах сучасних викликів. *Молодь і ринок* : щомісячний науково-педагогічний журнал. Дрогобич, 2024. № 3(223). С. 41–45.
8. Rogers C. R. *Freedom to Learn by Freiberg*. H. Jerome. [1994, 3rd Edition.]. 406 p.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>